Tečaj XVIII. **NOVICE** List 48.

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 28. novembra 1860.

Kako je in kako bi bolje bilo na Pivki.

(Dalje in konec.)

III. Sadjoreja.

Žalostniši kot živinoreja in poljedelstvo je stan sadjoreje.

Oko, ki je vajeno v sosedni vipavski ali reški, tudi v bistriški dolini lepe verte gledati in se pasti tako rekoč po gojzdih sadnega drevja, ktero zagrinja griče in žlebove in ravnice, zastonj po Pivki išče, česar tako nenadno pogreša. In vendar bi bilo tudi na Pivki lahko tako; lepi vertovi bi jo lahko sestrili z južnima in z večerno dolino. Če je Pivka od Stvarnika manj lepe lastnosti prejela, — če jo sren mori in sever brije ali merzla burja prepihuje, ko v unih treh morda prijazno skoraj pomladansko solnce greje, ni že zato nezmožna, svoje otroke blagodariti s krotkotičnimi darovi; le ti so krivi, ker je ne nadlegujejo, ker ne jemljejo pridno iz njenega naročja, ker njeno zmožnost raje nehvaležno tajé in ji terdost mačohi lastno očitajo, da sebe krivičnosti oprosté — al koga tepejo kot sebe? Kakor je Vipava rajski vert naše dežele, ker rodi mnogoverstno sadje dežel, ktere milo, južno obnebje obdaja, — kakor je reška dolina srečna in radostna le zavolj obilnosti sadja, s kterim Dolane vsako leto obdaruje, — kakor bistriška dolina vse svoje zaupanje skoraj le v sadno drevje in murbe stavi: tako bi bilo na Pivki lahko sadje bramba lakote in mogočna podpora na vse strani. Če je premerzla za terto, za smokvo, breskvo itd., je ugodna za mnogoverstno drugo sadje, s kterim je veliko manj dela. Terto Vipavec z veliko večim trudom in skerbjo obdeluje, kot Pivčan pšenično njivo, toraj sad, ki mu ga donaša, se pravično sad njegovih žuljev in njegovega potú imenuje. Reška dolina, ktero pri nas „Dol“ imenujejo, ni od nekdaj taka, kakoršna je zdaj; le trud in skerbljiva delavnost Dolanov in pa neutrudljiv uk ljudoljubih mož jo je osrečil. In kako si Bistričanje naše dni na noge pomagajo z novimi nogradi in vertovi, in kako marljivo tudi murbe sadé, to dosti priča, da so spoznali, kak blagor sadno drevje donaša — oni so lep izgled, na-nje naj se Pivčanje ozrejo in — tako storé.

Rečeno je to kaj lahko, ali storjeno težko. In sicer zato, ker se kmet tako terdo derží, česar se prime, sosebno pa navade, v kteri je izrejen, da morajo nagibi do kaj novega živi živi biti, drugače so brez uspeha. In kdo ima najlepšo priložnost in, da rečem največo dolžnost, in zagotovilo najlepšega uspeha? kdo prerodivno moč v rokah? Kdo drug, kot ta, komur je edino prava sreča ljudstva izročena in v kterega ljudstvo zato vse svoje zaupanje stavi! Ta in uni bo moje spise bravši rame majal ter rekel: kaj ta človek od nas tirja! smo mar poslani ljudstvo kmetovanja in takih reči učiti? Pa se gotovo moti: nota bene, da ne menim, sam tak učenik kadaj biti, ne komu druzemu kaj tacega svetovati; in ljudstvo samo tacega obsodi in zaverže, kteri je vès le v posvetne reči in skerbí zateleban, bodi si za lastno mavho ali res za prid (pa le slepi prid) svojega ljudstva. Svetujem mu le resnično skerbnemu biti za blagor svoje čede. Njeni blagor je pa dvojin: je večen in časen; časen je pripomoček k večnemu, zato: „delaj in moli!“ Zastonj mu je molitev, kdor ne dela, zakaj glad se ne dá izprositi, ga je treba odgnati. Revno je pa tudi delo tistega, ki ne zná prav delati; revež se le trudi in zraven morda veliko moli, kar je sicer prav — al „ne vsak, kdor kliče: Gospod, Gospod! pojde v nebeško kraljestvo“, ne vsak, kdor kliče: „Daj nam danes naš vsakdanji kruh!“ ga bo zato že prejel, temuč, kdor voljo nebeškega Očeta spolnuje, ta bo obojega deležen.

Skušnja učí, kaj je v očéh in v sercu ljudstva dušni pastir, kterega perva in resnična skerb je blagor ljudstva; hočem reči, kteri ne opravlja svojih dolžnost le iz navade ali sebičnosti, ampak kakor poslanec, kteri se svojega poslanstva dobro zavé, in svoj cilj in konec vestno pospešuje. Kar ljudstvo od njega sliši in kar na njem vidi, vse sprejme, kakor besedo in djanje poslanca Božjega; nič mu ni resničnišega, nič svetejšega od tega, karkoli se modrega sliši in vidi lepega med umerjočimi. Zato se tolikrat sliši: „Gospod tako pravijo“ in „Gospod tako delajo“ — „tako mora biti“. O, če je taka, zakopal je talente, kolikor jih je prejel, če prav le enega, kdor jih ni razposodil ljudstvu na tako bogate obresti, in pridši Gospod ga bo zavergel, zakaj zaklad njegov je mertev: čeda njegova strada in žeje pojemlje.

Cerkvena zgodovina priča, da so različni duhovni redovi in misijonarji pridši v dežele divjih in na pol divjih narodov ljudí najpred učili deželo obdelovati in redno živeti; to je bila vselej in je še zdaj podlaga, na ktero se opira zaupljivost, ljubezen in udanost ljudstva; to je temelj pravi in zmožni, na kterega se zida spoznanje in resnična sreča in sveta vernost ljudstva.

Pa kaj bi opominjal na delavnost ljudoljubnih mož, dike in sreče naše Evrope v davnih stoletjih; kaj bi tudi kazal v daljno Ameriko in Afriko za možmi, ktere je naša domovina rodila v prid in zveličanje revnih divjakov? Med nami živé misijonarji, pa jih ne vidimo; nas kličejo, ne sicer s širokimi ustmi, zakaj niso častilakomni, ampak z lepim tihim izgledom v vinograd na delo, pa jih ne slišimo; nas hočejo primorati k ljudoljubnosti, pa ne z edino veljavno modrostjo, zakaj njih orožje je delavnost iz zavednosti svojega poklica, krotkost v pravem spoznanji svoje zmožnosti, in ljubezen, ktera vsaktero sebičnost s korenino izruje in popolnoma zatare. Takih izgledov vidimo po Gorenskem, po Dolenskem, po Notranjskem in krog in krog Kranjskega; Pivčanom se pa v velicih razmerah najlepše razgrinja premska podoba.

Mesca avgusta je leto preteklo, kar sem pervikrat občudoval krasne žlebove in rajske griče premske okolice. Pred vasjo se snideva s kmetom, ki je ravno s polja domú koračil; na obrazu so mu sijale vse lastnosti, ktere vaščanovo omiko tako prijetno in ljubeznjivo delajo, dasiravno ni po meško olikana in ofrigana. Pogovarjaje se ž njim proti vasi, marsiktero zvem, ki mi je serce pregrela in z radostjo napolnila. Tù pred priprosto vasjo sem vidil spomin, kakoršnega si ljudoljubnost za dolge dolge čase utemelji: „Naša dežela je bila nekdaj revna“ — pravi kmet — „za sadje naši stariši še vedili niso, druzega se je malo pri-

delalo, pa gospod, ki zdaj tam za Krasom v Terstu bivajo, so nam jo srečno storili in nas obogatili; če pa mi tako radi zabimo, Bog ima vse zapisano, kar nam so storili". Priprosto je sicer govoril, pa na obličji se mu je bralo, da govorí kar misli, in da mu spomin hvaležne čutila v sercu budí. Sivi starček, še čverst korenjak v svojih letih, zadovoljen vživa plačilo, ktero edino je za svojo skerb, za svoj trud iskal: ljudstvo je rešil pomanjkanja; ono ga pa hvaležno imenuje svojega očeta, ter mu prosi v pobožni molitvi nevenelega plačila iz nebes. Teh besed nisem iz oblakov vzel, ampak resnica so, in kdorkoli ima priložnost, se lahko prepriča in moral bo poterditi.

Kdor tedaj z gotovo priložnostjo in tisto zmožnostjo, ktero ima, zedinjuje resnično voljo, ne lastnemu nagnjenju, ampak Božji časti živeti, kar njegov stan najbolj tirja, to se pravi po lastnem zveličanji in pravem blagru svoje čede hrepeneti, nikdar ne bo pustil kmeta tudi njegovih svetnih opravil tjè v en dan ali po nespametni termi ali po ostareli nerodni navadi doverševati, ampak pomagal bo povsod, z izgledom, kjer je moč, kjer pa ni, z ukom in svetom. Uspeh njegovega dela mu bo obilno in najlepše plačilo na tem svetu, in na stare dni bo lahko rekel: Srečno sem dokončal svoje delo, ker se nisem zastonj potil.

Menim, da tole, dasiravno kratko, je vendar tako rečeno, da bo lahko razumel, kogar se tiče. Če je pa na deželi le ravno zato, ker se je tako naneslo in drugače ni, če prav zoper njegovo voljo, — ali če mu je svitlačev duh serce tako prevaril, da ga le nečimernost in častilakomnost nosi in domišljivost lastne (se vé da tako-le ošemljene) vrednosti tako visoko dviga, da plava visoko visoko više, kot bi moral stati, — ali če je tako zvest naslednik Iškarijotov, da je že kdaj svojega mojstra prekosil, in ne le za pot in kušljej, ampak tudi za vsako besedico srebernike tirja: bi mu bilo učenosti in zgovornosti treba, kdor bi ga hotel preveriti, da hodi po krivi poti zgrešivši cilj in konce svojega poklica. Jez o tem tedaj raje molčim, in le spet zavernem na izglede, ki tako živo kličejo; slišati in občutiti mora njih glas, čigar serce za prid ljudstva ni popolnoma oterpnjeno, zakaj reva, ktera ljudstvo duševno in telesno mori, mu neizrekljivo moč daje.

Te verstice bodo morda komu neušečne, pa gotovo le tistemu, kteri jih bo nalaš drugače bral, kakor sem jih jez zapisal; pa ker se mi neobhodno potrebno zdé, sem jih moral zapisati, preden kratki spis sklenem.

Čudno se bo res temu in unemu zdelo bravšemu napis: „III. Sadjoreja", pod njim pa to pridigo. Pa odgovorim, kar sem že večkrat, če prav ne tako očitno rekel: da sem to-le spisal tistim, ki „Novice" berejo, ne tistim, ki jih ne berejo. Zakaj celih bukev o kmetovanji si pervič ne upam pisati, drugič bi jih bilo treba posebej, ne v časopis, natisniti, in tretjič natisnjenega je bilo že dovelj o kmetovanji v „Novicah" in v posebnih zvezkih. Kdor tedaj obširnega uka želí, naj se oglasi, „Novice" mu bodo gotovo z veseljem povedale, kje je kaj dobiti. Jez sem se bil le namenil povedati, kje potrebuje zboljšanja pivško kmetijstvo, in kako bi se moralo po moji sodbi začeti. Pogoji sadjoreje pa menim, da so si po raznih krajih enaki ali vsaj zlo podobni, da se le vé, kteremu sadnemu drevju je kraj ugoden. To sem pa tudi že povedal, da tepke na Pivki največ dobička obečajo, za njimi pa češplje in jabelka; drugo sadje pa bolj po malem, k večemu med hruškami ozimnice.

Sadjoreja se ne dá na Pivki zboljšati le na podlagi prenaredb, ktere sem v I. in II. delu nasvetoval. Zakaj dokler gmajna gmajna ostane, in dokler bo polje tako razmervljeno, ni za sadne drevesa nikjer prostora. Le kadar bo prostor za to, se bo dalo saditi. Nekoliko več bi se res tudi v sedanjem stanu kmetij storilo, al celó malo več; in ravno zato nimajo in ne morejo kmetje veselja imeti, se z zasajevanjem sadnega drevja ukvarjati, kar pa se vé da hvale vredno ni. Nekteri poseka še tisto drevo, ktero mu še na vertu raste; in zakaj? zato ker mu več škode in jeze dela, kot pridi, sosebno po vaseh, ktere so sadja najbolj ubožne. Sad na drevesu malokdaj gospodarja včaka; komaj začne ali še ne začne zoreti, že oklatijo otroci celo drevo, sèm ter tjè se tudi zlo odrašeni škodljivi otroci nahajajo. Ko bi pa drevja mnogo bilo in torej obilo sadja, bi se take spakarije tako zlo ne poznale in sčasoma same po sebi zginile.

Da bo tedaj sadjoreja na Pivki k povzdigi blagostanja pripomogla in tako rekoč kos kmetovega kruha postala, se mi neobhodno potrebno zdi to-le:

1. Da si vsaka soseska na sedanjih spašnikih ugoden in pripraven prostor odloči, ga nepotrebnega kamnja, brinja itd. oprosti ter z zidom ali živo mejo (presko) dobro ogradi. Dobro naj se obdela in va-nj zaseje in zaplodi dovolj divjakov.

2. Kmetje si morajo na polji, posebno pa po spašnikih ugodne in dosti obširne prostore odločiti, po spašnikih jih tudi dobro ograditi, strebiti in obdelati. Vse to se bo lahko in še pred zgodilo, kakor bodo v soseskini drevesnici divjaki dorastli. Zato pa ne rok križati, ker po spašnikih in planinah se nahaja divjakov dovolj, kteri se lahko prec presadé in pocepijo.

3. Župan in par druzih mož, duhoven ali šolmojšter, kjer je moč, naj čujejo, da se bo v drevesnici vse po redu godilo. Njeno obdelovanje pa naj se izročí na soseskine stroške pripravnim in pridnim rokam. Vardijan naj sosebno skerbno varuje; ako bi pa vendar utegnil kdo kaj iz nje vzeti, se bo tat sam izdal; na čigar vertu je vsajeno, ta je ukradel.

Vidil sem v Postojni, najhuje burnem kraji cele Pivke, murbe lepo rasti; kaj, ko bi Pivčanje po izgledu Bistričanov poskusili, se tudi s sviloprejkami pečati, morda bi ne bila kvara brez uspeha?

Sedaj pa iz serca želim, da bi bile moje besede s takim duhom sprejete, s kakoršnim sem jih zapisal! Dasiravno zlo pomankljive, vendar pa resnične in iz zgolj ljubezni do domovine rečene, bi utegnile dokaj sadú obroditi. Bog daj!

B.

Tudi nekaj o učiteljskem časniku.

Zopet se je bralo v „Novicah" o zadevi slovenskega šolskega časnika, da bi ne ostalo samo pri praznih besedah. Dobro vredovan šolsk časnik pač res bi bil nam učnik, ako bi donašal razun navadnih šolskih reči, tudi pogovore konferencij, napeve, preludije itd.

Gosp. pisatelj pravi: Kaj misli večina slovenskih učnikov o tem, taistih namreč, kterim bi bil nov list to, kar je ribi voda?" Nadalje se bere: „Imeli smo časnik, po kterem marljivi učnik, ki si je bil svojega poklica svest in si je liste enako skerbni bčelici v knjigo zvezati dal, še zdaj skerbno sega. Več let nam je donašal razne poduke v šolstvu, lepe povesti itd. Ktera nezgoda je zadela temu listu smertni udarec?" Odgovorim na to in kar je tudi gola resnica. Ne samo, da manj učnikov je bilo, tudi drugih uzrokov lahko naštejem. V taistih časih, ko je „Šolski Prij." na beli dan zahajal, so še učniki tako rekoč spali ali saj dremali. Ni bilo skoraj od nobene strani kterega zbudovavca. Slišali smo, še dobro se spomnim, nekaj od „Drobtinic" govoriti. Kar enkrat neki osmošolec (zdaj mestni kaplan v Belaku —S—) mojemu očetu neke drobtinice („Blaže in Nežica") brati ponudi in pozneje, ko je vidil, da so očetu te bukve dopadle, jih jim tudi za rabo v šoli pusti.

Pozneje, ko je „Šol. prijatel" beli dan zagledal, smo že radi segali po njem. Al predragi, koliko pa je bilo takih mož, temu slavnemu duhovnu enakih? Po celi kerški škofii le 4, kteri so pri svojih učnikih sprožili veselje do sloven-

ščine. Tudi je veči del učnikov bilo sram se slovenščine prijeti, ali pa so bili že, kakor taki po navadi radi bleknejo, prestari. Ravno tako se je v drugih slovenskih krajih godilo. Učiteljskih shodov pa tudi še ni bilo toliko za spodbudo, kakor zdaj.

Morebiti bo kdo rekel: saj je bilo po Krajnskem dosti učnikov, saj so „Novice“ po Krajnskem že zdavno slovele povsod po deželi. Res bilo jih je; al skoraj bi rekel, vsi so tudi še spali. Čuj! kaj sem slišal ravno tisto leto, ko je zadnja ura kljenkala „Šol. Prij.“ iz ust urednika tega časnika, koliko da je bilo učnikov krajnske dežele družnikov? Sram me je zapisati, djali so (mislim, da se ne motim) dva!

Ljubi moji, zdaj je vendar le vse drugače. Učiteljski shodi so večidel vse zdramili; oni so prisilili, seči po kakih knjigah ali časnikih, ali saj se pogovoriti s kakim znanim slovéčim učnikom, kteri pa sploh le svetuje, kar je tudi prav, te ali une bukve brati ali časnik si naročiti, da nima še za tacega nalogo izdelati in z njim preveč časa zamuditi.

Kaj bi še le rekel od šolskih svetovavcov? Koliko so pač tudi ti možje si prizadevali in si še prizadevajo priporočaje take časnike učiteljem brati, kteri so jim v omiko.

Mislim toraj, da gotovo zdaj ne bi manjkalo naročnikov, ne od starejih, ne od mlajših učnikov. Vsak dobro že spozná, da mu je potreben, kakor ribi voda. „Šolski Prijatel“ je le prezgodaj ime spremenil in zaspal. To me lastna skušnja učí. Ravno ob času premembe imena v „Slovenski Prijatel“ sem bil ne deleč od Tersta, v kterem kraji je večidel učnikov še le zvedilo, da ta časnik izhaja, in višja gosposka je ravno tudi silila, ga vsakemu, al žalibože! o časniku ni bilo več ne sluha ne duha.

Toraj ne obotavljajte se; naj zagleda beli dan! Naročnikov iz Koroškega, Štajarskega in Primorskega ne bo manjkalo. — Kaj pa iz Krajnskega? bote si mislili, ker je število slovenskih učnikov največje.

Zakaj pa ravno tukaj ni bilo velikega števila naročnikov? Ljubi bravec, nikar ne zameri preveč. Res je tukaj največ učnikov; tudi je res, da je veliko izverstnih starih in mladih učnikov; res je, da si viša gosposka silno prizadeva, na vse straní izobraženih mladih učnikov deželi dati. To ti pa vendar povem, veliko bi nas ne bilo. Bog daj, da bi ne bilo res! Nekaj je prišlo vmes, kar si skoraj povedati ne upam, molčati pa tudi ne morem, zato, da nobeden ne bo mogel reči, zakaj se to ni koj naznanilo. To je letošnji davek*), kterega, nam od visoke deželske gosposke poterjenega, si smo naložili. Napravili so letne plačila za udove in sirote, kteremu pa je treba kapitala.

Treba bo, zatega voljo tudi nekaj od svojega letnega prihodka pritergati in v to namenjeno hranilnico položiti. Tudi na Koroškem, se sliši, so začeli to premišljevati, al, dragi moji, Korošci si ene krajcarje za to napravo pritergajo, mi pa kar na goldinarje. Pervo leto pride na oženjenega, kteri ima 300 gold. plačila, celih 25 gold.; to ni za nas uboge učnike majhna reč. Al zavoljo te naprave ne prestrašite se; bo sicer res pervo leto malo Kranjcov si šolski časnik omislilo, to pa tudi vem, da drugo leto morebiti število teh ravno največje bo. Res bilo bi vse drugač. Gospod pisatelj v 46. listu „Novic“ tudi terdi, da ne bo zdaj nič drugač s tem, da marljivi gospod Praprotnik je iskal že v novejših časih 100 naročnikov za izdavanje napevov k svojim pesmam, pa jih ni dobil, in pregledani in poterjeni napevi od gosp. Riharja ležijo kakor zakopan zaklad lenega hlapca v tamnem predalu. K temu le še pristavim, da je gosp. Praprotnik večidel sam kriv tega.

Čudil sem se, ko sem šel v Ljubljano se zapisat za naročnika teh napevov. Vidil sem le dva pred mano v zapisniku zapisana. Pa še tisti dan sva se z nekim znanim učnikom pogovarjala o zadevi napevov Praprotnikovih. Kaj mi ta pové? Da imajo on in vsi v njegovi okolici že te napeve. Zakaj gosp. P. napeve učnikom pred daje, ako jih misli v natis dati? Kdo si jih bo potem naročeval? Tisti, kteri jih že ima, gotovo ne. Toraj se temu ni čuditi. Iz Štajarskega pa je imel vendar nekaj naročnikov, saj mi jih je sam kazal.

Bleški.

*) Ta milošnja svojim ljudém pač ne more veljaven izgovor biti Vred.

Poskušnja *)

novih domestivnih čerk za slovenski alfabet.

Druzega mnogo spremenjenega natisa.

(Nove čerke in zglede glej v dokladnem listu).

Opomki.

a) Da se nam za ljudski alfabet nepripravno zdi, za priperti ali visoki é in odperti ali nizki ô posebne čerke imeti, smo že v pervem natisu te poskušnje opomnili. Ko bi se pa vendar za novince ti glasovi hotli razločni storiti, bi se utegnile imenovane čerke tako ali enako podznamovati, kakor zadnja stebrina (Columne) te tabele kaže, kjer so namest njih tudi nove čerke pristavljene, ako bi jih morebiti večina spreumetnih vendar imeti izvolila. Tudi bi se utegnili ti glasovi v natisu s tem na znanje dati, da bi se namest podznamkov ali novih čerk, stare obderžale in pripusti é spodej bolj priperto, odperti ô pa odperto opodobil, kakor je v ravno tisti stebrini viditi. Ravno tako bi se znale te čerke, čeravno ne preveč lepó, tudi pisati, kadar bi se za natis pisalo.

b) Čerke II. in III. preodmena so za dopadljivo odbero pridane. Nam se sicer čerke I. preodmena v sploh pripravniše zdé; pa slad spreumetnih zná, kakor povsod, tako tudi tukaj razen biti, in nekterim utegnejo té, drugim druge pismenke bolj dopasti. Tem ustreči, smo tri preodmene sostavili, tako, da se za vsako pomankljivo čerko najmanj tri odbrati, in zmed njih tista izvoliti zamore, ktero večina od vseh straní najpripravnišo najde. — Tudi kratke ali v versto zategnjene čerke se nekterim veliko bolj dopadajo, kakor podaljšane ali iz verste moleče. Toraj smo za vse nove podaljšane, kar je bilo moč, enakošne kratke v spremen pridjali, dasiravno je samovidno, da so za ložejo razločnost v branji saj nektere podaljšane zlo potrebne; zakaj vsak vé, kako težavno se take pisanja berejo, kjer vse čerke enako dolgost ali visokost imajo, postavimo, latinski napisi z velikimi čerkami. — Zadnjič se tudi ravno tiste čerke v mnogi podobi pisati dajo, in nekterim ta, drugim druga podoba bolj dopasti utegne. Toraj smo med oklepom in zaklepom tudi mnoge spremenke (Varianten) v odbero pridjali. — Da pa zmed poslednjih le take zamorejo v alfabet odločene biti, ktere drugim, že dovzetim, niso preveč enake, se samo zastopi. Tako postavim, bi namest čerke č perva čerka med oklepom in zaklepom ne mogla v alfabet dovoljena biti, ko bi bila za nj perva čerka III. preodména odbrana. Tudi se samo zastopi, da ko bi se hotel popravljen ali domesten alfabet dovzeti, bi se to le v zedinjenji zvedenih in veljavnih mož po sodbi in sladu večine zgoditi zamoglo.

c) Zložnosti in polajški tega alfabeta, kakor je bilo že v pervem natisu te poskušnje opomnjeno, so ob kratkem slasti naslednji: 1. so po njem nadležni in zamudni, in tudi pozabljivosti podverženi nadznamki (diakrit. Zeichen) ilirskega alfabeta odklenjeni, in namest njih nove čerke znajdene, izmed kterih se podaljšane, v poljuben spremén, tudi kratko ali v versto zategnjene pisati in lahko tudi za enojne jotirane rabiti dajo. — 2. Ravno tako je tudi za poloviti e posebna čerka odkazana, ktera se poljubno rabiti zamore, zlasti v takih besedah, ktere ta glas že v korenini imajo, na pr. pèrst. — 3. Je po tem alfabetu

*) Da ustrežemo posebni prošnji gospoda iznajdenika novih čerk, smo priložili današnjim „Novicam“ nov in zadnji predlog. Vred.

pri sostavljenih čerkah **lj** in **nj** pismenka **j** nepotrebna storjena in poslovljena, in po tem takem za natis in pisanje dveh čerk manj potrebna. — 4. Še drug po naši skušnji za veči razločnost v pisanji ne malo važen zboljšek je tudi ta, da je čerka **c** od svojega obligatnega znamka oprostena, in se spet, kakor v latinskem pisanji s poljubnim nadznamkom previditi, in tako od čerke **e** razločniši storiti zamore. — 5) Zastran lionosti ali lepote čerke pa, za ktero smo pri sostavi tega alfabeta posebno skerb imeli, zná sicer slad spreumetnih razen biti, vendar upamo, da, če ona s tem alfabetom ni povzdignjena, tudi ni pomanjšana, zlasti v pervem predmenu. Saj veči čistost se ji po odpravljenih nadznamkih ne more odreči. Bi se pa hotla še veči lepota v natisu in pisanji doseči, bi se utegnila namest čerke **v**, ktera pogosto v pisanji na versto pride, tista vpeljati, ktera je v prednjih preodmenih namest nje odkazana (vide „Ankündigung eines allg. Slawischen und Universal- oder Weltalfabetes. Laibach, 1847—58 bei Kleinmayr und Bamberg, Seite 42 mit 6 Tabellen). Zunaj tega je tudi dostojno pomisliti, da se v kamnopisu novih čerk zavoljo pomanjkanja veči vaje, tudi pri največem trudu kamnopisnika, težko vse tako natanko in lično zadene, kakor z vlitimi brez pomote obravnanimi čerkami. — 6) Naš poglavitniši zboljšek tega alfabeta pa je njegova pripravnost za pisanje ali lahkopisnost. Zakaj α) ne le zamudni nadznamki, kakor je zgorej rečeno bilo, so iz njega odpravljeni, ampak tudi β) vse nove čerke, zlasti ktere so na pervem mestu odkazane, so za pisanje lahke, kakor že vgled kaže in poskušnja učí; zunaj če se nektere kratke, ki so podaljšanim v spremen pridane (pri kterih je bilo treba v njih znajdbi na enakost podobe z enojnim ali podaljšanim gledati), komu bolj težavno zdi: pa vse te, ktere so le v poljuben spremen dane, se lahko opusté, tolikanj bolj, ker so podaljšane veliko razločniši ali pa namest njih druge za pisanje ložeji, čeravno manj enojne spremenke tistega odvetka rabijo, postavimo namesto kratkega **š**: perva ali druga III. predmena ali pa druga II., postavimo ali še bolji: druga spremenka za **c**, ktera se nam sedaj za natis in pisanje najprimernejši zdí. γ) Zraven tega so tudi nektere težkopisne čerke ilirskega alfabeta iz tega pravopisa odmaknjene, namreč: **z**, **ž** in **k** in namesto njih nove in glajši vpeljane. Toraj mislimo, da čeravno utegne pisanje zavolj neprivaje v začetku nekoliko dni težavniši biti, se bo vprihodnje vès čas veliko ložiji skazalo. δ) Zadnjič je po tem alfabetu zavolj odpravljenih nadpisov ali nadznamkov tudi hitrost v pisanju pospešena; zakaj gotovo je, da se pismenka tudi s tremi vlaki ali tezaji brez nadznamka pred zviše, kakor ena z enim samim vleklejem in nadznamkom vred. (Konec prihodnjič).

Zgodovinske rečí.

Odkod so Kelti (Galli, Vlahi) prišli v Norikum in Panonijo?

III.

Spisal D. Terstenjak.

(Konec).

Iz klasikov se toraj ne more dokazati, da bi ob časih Rimljanov v srednjem in južnem Noriku bili edini Kelti stanovali. Od cerkniškege jezera, na ktero so mejašili ilirsko-keltiški Japidi, po celem kranjskem Dolenskem, po srednji in južni strani Štajerske, dalje, kar je Ogerskega sèm od ustja Tise do štajerske meje je bila zapadnopanonska zemlja, in po tej tudi ni najti keltiških rodičev, razun betvice Bojev kraj pleškega jezera (Neusiedler-See). Boje nam še Strabon sicer imenuje v soseščini Skordiskov in Tauriskov; al ta keltiška naroda sta stanovala na južni Savi „in tergo et fronte montis Claudii“ — gore Krudie, kjer ste bile njihove poglavitne mesti Taurunum in Singedunum, kjer pa jih je že v pervem stoletji pred Krist. getiški kralj Boerebista tako potolkel, da se je ona pokrajina čez sto let „deserta Bojorum“ velela. Ostanki teh Bojev so se nazaj obernili k svojim bratom v Bojohemu, pa tudi te je markomanski kralj Marbod 12 let pred Krist. premagal (glej Strabon 7., Tacit. „Ann.“ II, 62). Za čas rimskega gospodstva čez Norik in Panonijo, toraj v srednjem in južnem Noriku, dalje v zapadni Panonii ni bilo nobenih Bojev več v teh pokrajinah, zato tudi tadanji gerški in rimski pisatelji o njih kakor o minulih govorijo.

Tudi imena mest srednje-norenskih in panonskih, kakor Solva, Celeja, Pultavia, Petov, Savaria, Scarbatina, Siscia, Segeste itd. nimajo keltiškega zvuka, in če nahajamo na rimskih kamnih najdenih v teh pokrajinah čisto keltiške imena, kakor: Elvia, Adiatulus, Vepo itd., se vendar iz samih teh imen ne more dokazati, da bi tukaj izključivo bili Kelti živeli, ker posamni ljudje in rodbine so se v ono dobo ravno tako preseljevali, kakor danas, razun tega so po panonskih mestih bile večidel keltiške posadke, kakor panonske v Germanii in Gallii.

Čisto slovenske imena, kakor: Jentumar (dnešnji Jetmar) Cepin, Likov, Mogimar, Samuda, Voltor, Voljap, Voltreks, Ilunko, Bonjata, Buj, Jarmog, Bubna itd. živo in glasno pričujejo, da so v srednjem in južnem Noriku in zapadni Panonii *) stanovali Slovenci. Rekel sem, da so Vlahi, iz Italije prišli v Norikum in Panonijo, dalje od germanskega zapada množico pervotnih slovenskih prebivavcov tiščali nazaj čez Karpate. Od tega bojevanja ne govorí samo Nestor, kteri piše, da so se Slovani tolkli z Vlahi (Kelti) na Dunaji (Donavi) temuč tudi narodne poljske pesme.

Leta 1220 po Krist. je Polak Kadlubek spisal zgodovino starih Polakov večidel po narodnih povestih. Po onih povestih je prišel poljski pervi kralj Krakus iz Korotanskega. Korotansko pa je za one dôbe obsegalo stari Norik, skoro celo Štirsko do Marburga, zapadno Kranjsko, celo Koroško in nekaj Avstrijanskega. In kdo se ne spomni povesti o Čehu, Lehu in Mehu, kteri so iz Krapine koračili proti severju in postali praočetje Čehov, Lehov in Mehov?

Točni temelji zgodovinski: imena rek, gor in mest, osebne imena na rimskih kamnih nam tedaj pričujejo, da so Slovenci že v starodavni dôbi stanovali v Noriku in zapadni Panonii, in da je stari častitljivi Nestor bil dobro podučen, ko je pisal: „Ot sih jazyk byst jazyk slovjenesk od plemeni Jafetova Norici, eže sut Slovjene“.

*) Da stari Panoni niso bili ne Thraki ne Iliri, sem dokazal v svojem članku: „O panonsko-slovanski boginji imenovani: „Vida Solitana“ v Novicah leta 1859 str. 131 itd. Tukaj še pristavim, da poleg Topuskega, v kterih Toplicah se najde rimski napis: Vidae solithanae sacrum, stojite občine, ktere se še dandanašnji imenujete Viduševec in Solina. Učeni prof. A. Mažuranić je v letošnjem proglasu zagrebške gimnazije iz „accenta“ horvatskega jezika dokazal, da so nekdanji prebivavci Panonije bili Slovani. Pis.

Kratkočasno berílo.

Lomenčani.

Naj povem, kako Lomenčani, komaj pičle pol ure od Teržiča, žegnanje in pa sejm pervo nedeljo po roženkranski praznujejo. Vredno je, da se to v „Novicah“ opomne.

V saboto popoldne pred imenovano nedeljo sliši se ropot vozá, mergoljenje in pa krič ljudí po vseh teržiških ulicah. Kaj to pomeni, bi marsikdo vprašati utegnil. Al, joj mu! ako ga je le mati Kranja rodila, smejali mu se bodo in ga za zijaka in nevedeža imeli; ker ne le po celem Kranjskem, temveč celó na — Dunaji je znano, da je jutro sejm in žegnanje v Lomu pri sv. Katarini, in da se danes na predvečer kuhovnica za kašo iz Teržiča v Lom pelje

na zalo okinčanem vozu, kterega čvetero kónj in šestero volov komaj vleče. Kašo in pa štruklje — to mora vsaka hiša gotovo imeti. Komu niso znani lomenski štruklji, ker celó dunajska gospôda v Lom po štruklje pride in jih še svoji dragi družici na dom nese?

Tudi jez se podam za vozom, kterega ravno memo moje stanice peljejo, radoveden, kakošna pojedina more vendar to biti, pri kteri se rabi kuhovnica, ktero je gotovo 12 mojstrov delalo. In glej! komaj četert ure od Teržiča, pridejo že Lomenčani naproti, ter velikansko žlico prav prijazno pozdravljajo in se ji že od daleč odkrivajo. Gorjé otrokom, ako se s pota ne spravijo.

Okoli štirih popoldne pridne gospodinje same z omelom strop in stene stanic ometajo, da jim ne pajki ne grili, ali kakošni drugi merčesi najbolje večerje v letu ne gabijo. Mize in klopi se omijejo, okna in stoli očedijo, da je vse kot pražna ruta. Vsaka gospodinja omisli domačim troje srajc za preobleko, ker celo noč jesti, dokler danica ne zgine, ni nobena kar bodi reč. Tudi dimnik mora ta dan zidan biti; — leseni dimniki so prepovedani. — Po storjenem delu — pravijo — se sladko počiva; toda Lomenčani gredó ta dan pred večerjo spat, ker pravijo, da pred večerjo dve uri spanja več zdá kot zjutranjih deset. — Otroci na ognjišču sedé muhajo, ko gospodinja večerjo kuha, — zakaj še celó muhe, ki so se k zimskemu spanju podale, se oživijo in letavajo po hiši, da je res vse živo.

Na večer je pri vsaki hiši čuvaj, ali, kakor Lomenčani pravijo, zvezdogled, ki skerbno na to pazi, kdaj se večernica na nebu prikaže, in družini to naznani, da se za mizo vsede. — Ko je že vse pripravljeno in zvezde na nebu lesketajo, se družina k večerji zbere. Tudi je vsaki povabljen, kdorkoli v hišo stopi, da ž njimi zajme — in se tako za pol leta dobro najé.

Med mnogoterimi jedili omenim le repo, ktera je ta dan tako zabeljena, da čez in čez v masti plava. V sredi sklede med repo ti je „taht“, kteri se prižge in stanico razsvetljuje. Nazadnje pa pride kaša, s ktere se veliko masti pobere, da se lešarbe za dolge zimske večere nalijejo; zakaj ravno kaša Lomenčanom samim ni dobro znana, pravijo pa, da je to še navada starih Rimljanov bila, ki so nekdaj tù bivali in kterih nasledniki so Lomenčani. Tega bi ne bil verjel, ko bi se ne bil sam prepričal, da večina jih po latinsko hresta. Njih govori med večerjo so: jagnje, agnus; meso, cáro; šunka, perna fumosa; žganjica, vinum adustum itd. Zavolj tega se tudi dekleta ne imenujejo Neža ampak le „Agnus“.

Da se pa Lomenčani prepričajo, jeli si sit, te za mizo še popred prašajo, ter tako dolgo v sredo tišijo, da ti rebra pokajo in se ti kri iz nosa pocedi. Po tem se ti jéd nekoliko poleže, in lahko zopet iznova ješ. Tudi koštruni dobijo ta dan več hrane, da se za drugi dan, to je, za nedeljo bolj vpitajo. Čez večer se pa škaf vode pod posteljo dene, in tudi večkrat premení, da slabo sapo na se potegne.

V nedeljo jutro je zopet vse na nogah; al joj — marsikter Lomenčan ne more k maši — večidel se jih pelje. Po maši so pa čudne in smešne igre, lomenske „vaje“, da se vidi, kdo je še lačen. Napravijo zategadel kup slame. Oni, ki se čez slamo brez vse nesreče zavalí, mora hoté ali ne, zopet za žlico prijeti; oni pa, ki ne more, sme iti počivat ali pa žganjico k sosedu pit, kjer, se vé, tudi par štrukljev snesti mora. Tudi se ta dan obroči na sejmu prodajajo, ktere Lomenčani v nedeljo po kosilu na trebuh položé, ako hočejo kterega soseda obiskati, ker tam se morajo zopet za mizo vsesti in tako rekoč pomagati.

Okoli dveh popoldne pa gredó tudi iz Teržiča in druzih krajev na sejm, pa po štruklje v Lom. Na poti se srečavajo znanci in prijatli ter se za odpustek prosijo. Vse je židane volje. Prejoh pa kmetu, ako mu iz Loma gredé proti Teržiču klobuk z glave pade; ne more ga pobrati, temveč prisiljen je, celo pot skozi Teržič klobuk z nogo bercati, dokler do Pristave pride, kjer ga še le na homcu ne brez vse težave pobere; na ravnoti bi se moral prikloniti, in lahko mu kaj poči, sosebno ako ima obroče.

V nedeljo večer ne sme nobeden spati; pravijo namreč, da se mu gotovo môra na persi vleže ali kaj druzega pripetí. Prisiljen je tedaj vsak, celo noč stoječ belega dneva pričakovati in še le v pondeljek jutro gredó spat.

Drugo leto bo, kakor se sliši, zopet vse po stari navadi. Pridite tudi vi, — Lomenčani so dobri ljudje; dali vam bodo „vuomenskih štrukljev“. J. T—šč.

Dopisi.

Na Dunaji 25. listopada. — u — Napočil nam je 20. oktober — dan velike pomembe za avstrijansko cesarstvo. Prerodil ga je cesarski diplom in zbudil k novemu ustavnemu življenju. In zares! ne čuti ga samo ogerska krona, temuč tudi druge dežele, čeravno še niso dobile, kar uni že imajo. Z novo oživljeno močjo in železnim trudom gredo pridni in zavedni delavci k delu svojemu, iziskujejo stare pravice, kako bi se dandanašnje izpeljati mogle narodu in deržavi v prid. Kako pa pri nas na Slovenskem? ali smo se zbudili vsi in zavedli vsi poklica svojega? ali nam je domoljubje to, kar drugod veljá? ali še zmiraj večini ni nič in ji je le gola šala? ali hočemo še dremati in druge trombe čakati, ki nam bo pa morebiti prepozno zapela? Čemu nam je potem cesarska listina? čemu prihodnji deželni in deržavni zbori, če ni prave zavednosti, če ni edinstva, dá! če ni sploh pripravnih, za narod in njegove pravice unetih mož? Ni ne častno za narodni in deržavni blagor spati polhovo spanje in k večemu v kakem skritem kotu ali v gostivnici čez to in uno repenčiti se! Iz take moke ne bo pravega kruha! Za nas je to velika težava, da v svoji koči nismo mi gospodarji, ampak da se taki šopirijo v naših zadevah, ki niso naši, ali če so naši, so še huji kot vragi. Saj beremo v tukajšnih časnikih žalostnega serca dopise zlasti iz Ljubljane, kako si saj večidel prizadevajo le s takimi novicami na dan, ki nam niso na čast, narodu le v škodo. Očitno je iz večine teh dopisov, da skor le protivniki naši se gibljejo, resnico kerhajo in pravo obračajo narobe. Toda ne ustrašite se vsega tega, pravi domoljubi! Je za-nje čas, pa je tudi za vas, ki z besedo in djanjem kažete pravo pot; število vaše bo rastlo, se množilo, in če Bog dá in sreča junaška, tudi srečno zmagali. Z Bogom!

Iz Karlovca 18. nov. L. K. — Pretečeni mesec je znani gosp. profesor Vinko Pacel iz reške gimnazije na naši gimnazii svojo novo knjigo „Slovnica hrvackog ili srbskog jezika“ pred mnogimi poslušavci čital. Da pri ti priložnosti je tudi stara slovenščina z obzirom na današnji slovenski jezik na versto prišla, je toliko bolj veselo, ker hrepenimo se slovanskih jezikov popolnoma naučiti. Oj, da bi pač kmali doživeli čas, da bi vsi Jugoslaveni imeli en pismen ali književen jezik! Zatoraj moremo vse žile napeti, da kmali po prečastnem gosp. škofu Štrosmajer-ju nasvetovano jugoslovansko akademijo dobimo in da je bodo deležni tudi vsi Slovenci, tedaj tudi tisti, kteri v današnjem Benečanskem in na Ogerskem stanujejo, ker se je za te raztresene slovenske siromake najbolje bati, da ne bi zgubili svoje narodnosti po talijanščini ali po ogerščini. Radovali smo se, ko smo v „Novicah“ brali, da se je obertniško družtvo ljubljansko gosp. škofu Štrosmajer-ju tako iskreno zahvalilo. To je lepo in pravo. Zato vam tudi povémo, da bi možé „minoritätsvotum-a“, ki so v vašem mestnem odboru v tem duhu glasovali, na rokah nosili in jim bakljado napravili, ako bi k nam prišli. Tako pa jim pošljemo preserčen pozdrav: Živili!

Od Drave 20. nov. R. B. — Podravski in pomurski

Slovenci imajo tri glavne (nemške) učilnice. Mariborsko že sovsema poznamo, samo šče iskreno v imenu blage mladosti želimo, da se drugo ravnateljstvo dobí, ter celo učilišče nekoliko denešnjim potrebam približa, to je, da se po postavah tudi z našim gabanom zagerne, izvlasti četerti razred. V Radgonskem se slovenski vremenjak tlači, kolikor čujemo, pa nevarno je, če je preveč nizko. O ptujskem bodi vendar tudi ugodni glas, vsej dobrega šče nikdar nismo mogli o naših učilnicah pisati, čeravno po tem hlepimo, kakor zajec po zelji. Po nasvetu duhovnega stola labodskega je od visokega popečiteljstva postavljeni ravnatelj ptujske glavne učilnice Meškov Stanko, blag človek bistrega uma, ljubeznjiv duhovnik, iskren in stalen Slovenec; kako pa bi ne bil? vsej ga je mila mati slovenska z domačim mlekom nadajala, da domovini koristi; bodi tedaj serčno pozdravljen v novi dostojnosti od poštenih Slovencov in prijateljev rojakov! Najvažnejše v njegovi doloki je to, da skerbno in pazno gleda, naj se slovenščina po vseh razredih uči, kakor drugi zapovedani predmeti. Hvala najvišjemu vladarju! vendar smo tudi doživeli, da se v učilnici na bregušarskem Ptuji sme domača beseda sesti. Zaupajmo! Vsej pravične in poštene so naše terjatve, ktere se imajo kakor pri drugih narodih spolniti, ako se Drava ne bo nazert valila. Zato serčno in neprestrašeno naprej, čeravno nam je treba vsako piknjico s kervavimi žulji in razbito glavo priboriti; toliko slajše je pa potle zmago uživati. Kako se bo kde to delo osnovalo, ker dva učnika sta terda Nemca; menda bo ta poduk posojiven kakor na mariborski rečnici; take bire učništvo se žalibog le na Slovenskem nahaja, indi ne, vsej bi ljudje bili, pa kaj? Tako globoko so se že morivne zagojzde v naš narod zagnale, te pa, ako po zakonih narodnost branimo, kar je naša sveta dolžnost, se derzne kak nemšk gimnazijsk ravnatelj na Slovenskem nam pretiti, kakor ne bi vedili, kar je naša največa obvezanost, ali bi bili zbegavice torbice. Tega nikdo ne misli! nismo, Bogme! pripravni tudi kar nam je na svetu najdražje in najljubše za svojo narodnost darovati, vsej smo gerške in rimske pisavce prebiraje se učili dom in rod ljubiti, ne da bi drugih neprilik prenesli; mi nismo oni, ki gredó s trebuhom za kruhom, ali po latinskem: „ubi bene, ibi patria“, to je drugih ljudi načelo, — nikoli pa nepoštenih narodnjakov. — Ne vém gotovo, je li že vrednik slovensko-nemškega slovarja določen ali ne; zatega voljo občinstvu rad razkrijem, da bi to težavno breme pripraven mož prevzeti hotel, kteri se je dvajset in pet let neprenehoma trudil zbirati blaginje in svetinje v narodu, ki je vse, kar je dosle v našem slovstvu zakritega, do najdrobnejšega zernca preiskal, ki je, kakor smo že lani rekli, jezikoslovec perve verste na obzorji ne samo slavenskem, temuč jezikoznanstvo, dokler ga je indoevropska vednost povzdignula, na tenko zna kakor domačo besedo; ki je poslednji vinar temu daroval; ne eno dosle na svetlo dano delo o tem ni ušlo njegovemu bistremu umu. Ravno sedaj namenja začeti svoj slovar v snopičih na svetlo pošiljati; prilično bi dakle bilo, da se tudi ono prevažno delo tem vedinim rokam posveti, ker le tako moremo in smemo izverstnosti pričakovati. Ta učenjak je naš Oroslav C., ki se je odpovedal nadalje učiti bogoslovsko pastirstvo, se zahvalil na dolže ostati seminiški ravnatelj, ter tako rešil pretežkega ižesa, ki ga prece ovira veliko nalogo doveršiti. Zgodi se ta nasvet!*) — Šče dve besedi na odgovor Isakovi hčeri „Presse“. V nji je bil 23. oktobra od 18. tega istega mesca po časniku „Tagespost“ glas iz Ptuja, da je ondi Perun toliko snega iz svoje vzvišene deržave poslal, da se inači nikamor ne more razve ako se z lopato tir dela itd. To je tolika laž, kakor je daleč iz malega Štirskega peš in sicer s krošnjo ali culjo na herbtu do Beča ali v Beč. Je li imenovani dnevnik ima s takimi vestmi posebne kupčevavske namene, ne vem, da od 16. oktobra (šče menje popred) do 7. listopada ni v oni okolici kapljice dežja padlo, ne da bi neprehodljiv sneg naše gorice bil zagernil; vsej so ljudje do vseh Svetcov in šče dolže brali, pa nikdor ni pravil, da bi izpod snega jagode bil zbiral; s takimi dopisi ona kupčevavna gospodična kermi naročnike! — Druga je, „Presse“ veli v nekem listu mesca oktobra, da je nemška vojvodina Štirska perva deželni statut dobila; vsej je stavopiscov in narodopiscov za novejše dobe toliko po deržavi, kakor v Holozah žilavega blata, pa ta nemčevavna poslanka šče ne dotle z visokimi nemškimi znanostmi se vzpela, da bi se ji zablisnolo, da je na Štirskem okoli 420.000 Slovencev! Tiste „Sprachinseln“, če se kde kako naškvarivno tujče naseli, hitro najdejo, ter na zemljevidu na debelo začertajo, nas pa po stari navadi prezirajo. Slovenci! pustite nemške časnike, ki so najhujši naši sovražniki; vsej na boljše lehko svoj drobiž obernemo; naj se s tako pičo sami kermijo, ki je strup za nas.

*) Kteremu dostavljamo mi le še to, naj bi slavna gospoda Caf in Zalokar zedinila svoje bogate zaklade. Vred.

Od Drave 24. nov. R. B. — Nastopila je prevažna doba, da si volimo poslance na deželni zbor tudi mi Slovenci na Štirskem in Koroškem in sicer take, ki bodo vestno in goreče terjali, branili, zagovarjali, kar je našega in kar se tudi nam Slovencom dati mora, ako šče kaj pravice živí. Vidimo žalibog, da vi mili Korošci in mi borni Štirci v manjšini ostanemo, pa ravno zatega voljo je treba delati, da zvolimo iskrene našince ter neprestrašljive možé, ki poznajo naše potrebe in kervave rane sovsema; vsej nam pošteni sosedje ne bojo kratili, kar je pravo. — Vsaka okolica, ki ima pravico, voliti poslanca, hitro pretresi, premisli, presodi, koga imaš v svojem krilu, ki te dobro pozná, je svoje žive dni bil pošten človek, je ljubil dom in rod od zibke dosle, je branil narodne pravice ustmeno ali pismeno, za takega moža (se vé, da mora imeti postavne lastnosti za zbornika) enoglasno izvoli! Mi v okraji ptujskem, ormožkem, ljutomerskem, sv. lenartskem in gornje-radgonskem imamo visokoučenega in iskrenega rodoljuba, kakoršnih je malo slovenska mati rodila, prebrisanega pravnika, ki na drobno postave vé, pozná in čuti naše skeleče rane; od detečih nog je njegova sveta naloga, svoj tožni osodi zročen narod slovenski braniti, — tota zvezda denica je naš dr. Jakob Radoslav Razlag, ki je očitno obečal, „ako ga slovenski rojaki počastijo s svojim zaupanjem, ter ga izvolijo za svojega poslanca v štirsko-deželni zbor, da mu bode najsvetejša in najslajša naloga vestno in goreče zagovarjati prirojene in po slovesni besedi presvetlega cesarja podeljene postavne pravice vsikdar zvestih Slovencov. Božja pomoč!“ Bodite tedaj vi volivci enoglasni za tega blagega rojaka, ki je slava naša! Treba je vediti, da sovražnik ne dremlje, temoč vedno spletke snuje in drač med pšenico seje. — Tudi vi ljubeznjivi bratje v okolici mariborski, celjski in brežki, pazite in bedite, da se ne poparite; poštenost in pravo rodoljubstvo slovensko bodi lastnost naših poslancov. Stražimo, da se v domači okol volk ne zmuzne! Sedaj imamo priliko, hočemo, moramo se glasiti za pravice, ki nam gredó po prirojenih in cesarskih postavah, če nam je mar za srečo, za narodno življenje, za bivnost; glejmo, da se nam ne bo treba pred omikanim svetom sramovati!

Iz Vranskega na Štaj. 8. nov. ✓ Kar še po svetu lazite, ljube „Novice“, še nikoli menda niste iz našega kraja prejele pisma. Kako tudi? Kaj nam „Novice“ mar? „Novice“ so za proste kmete, mi pa — naj smo posvetni ali duhovni — smo le že toliko po nemško otesani gospodje, da nas naj bi sram bilo, slovenske „Novice“ prebirati! Le naš šolnik, združen z nekim poštenim kmetom — še po starem kopitu stopa in se ne loči od „Novic“ za kar bodi..... njima se jaz pririvam, ker moje „Novice“ še drugam pohajajo. Kako to? — bote prašale; v sredi slovenske zemlje tako malo Slovencov? — Namesto drugih novic danes le vašemu zavzetemu vprašanju odgovorim to-le: Mi

smo res v sredi slovenske zemlje; al lahko se imenujemo „fremdzungige Sprachinsel“. Kako „fremdzungig?“ Ljubljanski in tudi drugodni gimnazijski profesorji so osnovali — kakor veste — nek nov narod: „Die Deutschslovenen“. Se vé da je nek B—ski v „Novicah“ možko povedal, da takega naroda ni; glejte, jaz sem ga vendar zvohal: pri nas je! Žalostno, pa res! Kmet ti pri nas (se vé da le v vasi ali tik okoli vasí) kaj drugega biti hoče, kakor je, zato z gospodi in gospodiči nemško govorí, ali prav za prav neko čudno mešanco, ktere Grim nima v svojem slovarji — slovenščina mu je le za družino!! — Kaj je temu vzrok? saj imamo vendar precej dobro slovensko šolo? Le en odgovor je na to: Dokler uradnije ne bojo povsod ljudém v domačem jeziku dopisovale, ne pomaga sama šola, ktera se še včasih kmetu posiljena reč zdi; — velika pomoč bi še bilo pastirstvo, ako bi krepko sledilo našemu častitemu vladiku, ki terdo zagovarjajo našo dvojno naravo: da smo pervič kristjani, drugič Slovenci pod geslom velikega avstrijanskega cesarstva. — In bi imela cerkev sadú temu trudu? Gotovo! stara reč je, da človek, zgubivši ljubezen do maternega jezika, tudi ljubezen do maternih naukov zgubí: to se po šolah, kterih namen se zdi mladež ponemčevati, vsak dan zveda, to se zveda tudi po selih in mestih. Priznati pa moramo, da je nemščina — hoté ali nehoté — nas že za živelj našega narodnega duha zgrabila, in le še trenutek, zadušila bi ga bila. Torej nazaj, dokler je čas, da nas ne zadene pretežko Božja jeza, ker smo svoje talente tako zanemarili. — Naj bodo te verste glasek, ki se druži s tisoč drugimi glasi: Naj bi tudi Slovenci dobili, kar drugi narodi že imajo, da ne bojo ptujci na svoji domači zemlji!

Iz Gorenskega 20. nov. — Čeravno smo zló neradi zgubili iz gorenskih okrajn pravičnega in za vse pravo in dobro iskrenega kantonskega poglavarja, gospod Janeza Pajka, ki nam je nevarno derhal rakonaško zapodil, ceste *naredil kakor mizo gladke in sto drugih rečí zboljšal*, s kterimi se je sicer marsikteremu zameril, smo ga vendar privošili okolici ljubljanski, ker bela Ljubljana je, kakor so veče mesta sploh, v okolici svoji sèm ter tjè pisana in marogasta tudi, zato ji je bilo treba moža, ki iz poštene srenje nepošteno sodergo trebiti zná in popraviti marsikaj, kar je narobe. Al škoda, da je delavnost njegova bila na tako kratek čas omejena! Ker po novih prenaredbah deželnih verli mož zapustí našo deželo in gré na Štajarsko v Kozje za okrajnega poglavarja, mu doneva iz vseh pravomiseljnih serc naše gorenske straní, kjer je svoje dni bil: Bog mu daj dobro, kjer koli bo hodil! Vsaj to naj bo plačilo nepozabljivemu možu — tiha, serčna hvaležnost!

M. Vesel.

Iz Verhnike 24. nov. — Od več krajev slišijo se glasi zastran novega slovenskega šolskega časnika, kterega nam je res prav treba. Brali smo v „Novicah“ in „Glasniku“ različne nasvete o tej zadevi. Tako želé nekteri, naj bi „Novice“ odperle veči prostor za šolsko predalo; sopet od druge straní se je govorilo, naj se naš „Glasnik“ tega loti. Po mojem slabem mnenji naj „Novice“ ostanejo kar so, „Glasnik“ pa tudi. Če si nikdo ne upa posebnega šolskega lista izdavati, naj bi „Slov. Prijatel“ prevzel to nalogo; vsaj je bil od začetka šolsk list in se je prav verlo obnašal posebno 1856 in 1857 leta. Poznam učnikov, ki še one zvezke preradi vzamejo v roke, ker najdejo marsikaj v njih, kar jim pri odgojevanji slovenske mladine pomagati more. Zakaj je „Prijatel“ ono svojo pervo pot opustil, ne vemo. Rečemo pa, da najbolje bi bilo, da bi velik prostor za pridige okrajšal in ga šolskim predmetom dal, vsaj nosi na čelu geslo: za cerkev, šolo in dom. Vendar v poslednjih letih je o šoli malokaj pisal razun nekterih dopisov v novičarji. Vsaj imamo cerkven časopis „Danico“; šolskega pa ne. Svetujemo toraj, naj se „Slov. Prijatel“ svojega pervotnega namena sopet poprime in naj o novem letu postane — šolsk časnik in na mesec vsaj dvakrat izhaja. Bog!

Janko Vijanski.

Iz Ljubljane. Sledeče verstice nam je ob odhodu iz Ljubljane v Gradec podal verli naš rojak in tudi za kmetijsko družbo zasluženi gospod, naj bi jih po „Novicah“ razglasili deželi: „Težkega serca zapustivši nepozabljivo domovino svojo in mnogo predragih prijatlov in znancov, rečem vsem zlasti po deželi, od kterih se osebno posloviti nisem mogel, ginjenega serca: Z Bogom! Odhodnika v poglavno mesto štajarsko, kamor ga služba kliče, navdaja sladko upanje, da spomin na-nj v sercu njegovih prijatlov ne bode z današnjim dnevom ugasnil! Srečni!

V Ljubljani 25. nov. 1860. Janez Steska,
svetovavec c. k. derž. računije.

Iz Ljubljane. Poslednji sejm ljubljanski, čeravno ga nekteri štacunarji hvalijo, je vendar očitno spet pokazal, da ljubljanski, nekdaj zlo imenitni sejmi, čedalje bolj pešajo; skor ne bo v sejmskih prodajavnicah nobenega večega štacunarja viditi, ampak le male kramarce same. Al temu se ni čuditi. Sejmov po deželi je vsako leto več, kramarjev pa tudi v nobeni vasí ne manjka. Teržičani, Kamnogoričani in Kropenčani so s svojo robo še precej stanovitni ostali. Živinsko sejmišče je bilo tabart tudi zlo prazno, menda zavoljo pregerdega vremena v nedeljo pred sejmom. — Uni teden je prišlo iz Dunaja v Ljubljano za 6000 gold. novih papirnatih desetíc. — Kakor smo slišali, se bo v tukajnjem gledišču letos spet igrala tista iz domače zgodovine povzeta igra, ki je lani mnogo dopadla pod imenom: „Die muthigen Weiber von Veldes“ (serčne Blejke). Gosp. Germovnik jo je sèm ter tjè predelal, nektero predolgo besedovanje okrajšal in celo igro v 3 dele razverstil, gospod Khom pa je za-njo novo muziko zložil in veliko slovenskih narodnih pesem vpletel, tako, da bo vse še bolj živo kakor je lani bilo.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Iz Dunaja. 22. dan t. m. so začeli izdajati papirnate desetice novega dnarja, ki so unim, ki so bile leta 1849 z veljavo srebernega dnarja izdane, zlo podobne, 4 pavce dolge, 2 široke, zelene, le da vidiš, ako jih k luči deržiš, tako imenovano vodno znamenje v njih, kar pri unih ni bilo, in po kterem belem (svetlejšem) znamenji v papirji se bojo dale ločiti prave take desetice od ponarejenih, brez kterih težko da bomo, ker bi v kaki papirnici tudi to znamenje se ponarediti moglo. Po cesarskem oklicu od 17. t. m. se ne sme več kot za 12 milij. gold. tacih desetíc izdati, in kakor hitro se bo pokazalo, da jih ni potreba, se imajo spet nazaj vzeti. Ravno ta oklic pravi, da je naredba tega papirnatega drobiža le naredba v sili, tedaj „začasna“, ktero, ker po novi postavi od 20. okt. vlada sama nima več pravice novih dolgov delati, bo pozneje „deržavnemu svetovavstvu v obravnavo dana;“ za zdaj si pa ministerstvo ni moglo drugač pomagati, ker čedalje bolj sreberni drobiž zginjuje. Cesarske kase po vseh avstrijanskih deželah — razun beneško-lombarškega — bojo jemale te papirnate desetíce kot gotov dnar; prisilnega kursa pa nimajo, to je, nobeden se ne more siliti, da bi jih za plačilo mogel vzeti kakor, postavimo, bankovce.

— Bankovci starega dnarja se bojo pri vseh banknih kasah še do zadnjega dneva tega leta, pri vseh cesarskih kasah pa do zadnjega svečana prihodnjega leta, pri banknih kasah na Dunaji pa celó do zadnjega sušca za plačilo ali menjo jemali. To se pové vsem, kteri napačno mislijo, da stari bankovci nimajo nobene vrednosti več.

— Richterjeva pravda je tekla celi pretekli teden; dosihmal so se zasliševale priče. Časniki dunajski so polni popisov, da jih človek komaj vsaki dan prebere. Ker je Richter obdolžen, da z blagom, s kterim je zakladal laško

armado, ni le goljufal državo, temuč tudi tiste fabrikante, od kterih je to blago kupoval, se je sukalo te dni izpraševanje sodniško samo okoli kupčijskih in fabrikiških rečí. Al čuda! kar so zoper njega zaslišane priče govorile te dni, je skor tako, da Richter ni nobene goljufije kriv. Toliko radovedniše pričakuje zdaj vse obravnavo na dalje in konec sodbe.

— Državno ministerstvo je poslalo deželnim poglavarstvom vseh dežel pismo, v kterim jim priporoča, naj si prizadenejo, da hranilnice (šparkase) napravijo izposojilnice, kjer morejo manj premožni kmetje in rokodelci na svoj osebni kredit dnarja do 100 gold. na pósodo (v zajem) dobiti proti temu, da dolg s primernimi činži in polagoma poplačujejo. — Neki drug ministersk razpis od 20. t. m. pa dovoljuje, da hranilnice, če se je njih lastno premoženje (Reservefond) že čez njih potrebe narastlo, smejo primerni del tega premoženja za milodarne in občnokoristne naprave svojega kraja oberniti tako, da te vselej narpoprej nepremožnim deležnikom na dobro pridejo.

— Vprihodnje bojo tudi vojaki černo kavo (kofè) pili in sicer ob času vojske in mirú. Tako določuje ukaz od 9. t. m. En obrok (porcijon) kuhane černe kave za vsakega vojaka je določen na pol maslica, in sicer tako, da za tega polmaslica se vzame 2 tretjin lota nepražene kave, 3 četert lota pa cukra. Za praženje in kuho černe kave bojo vojaki dobili vso pripravo.

Iz Tersta 22. nov. Vsaki dan pričakujemo vojskovodja fzm. Benedek-a lesem, ki bo sam ogledal vse, kar je treba za brambo našega primorja. Iz Benedk se vozi veliko streljiva in živeža v Pulj (Pola). — Kakor iz Beneškega slišimo, se je pred nekimi dnevi rekrutba ondi začela; fanti dohajajo iz kmetov brez vsega upora in dosihmal je šlo vse v lepem redu; težavniše utegne s rekrutbo še le tedaj biti, kadar bojo prišle mesta na versto, iz kterih je veliko mladenčev potegnilo na Laško k Garibaldu.

Horvaško. Iz Zagreba. Mestni odbor je sklenil v poslednji seji prositi bana, da se ponovi po občinski postavi od leta 1850. V kmetijsko šolo v Križevcih se bo vsled ces. ukaza vzelo 18 učencov iz vojaške granice; stroški po 160 gold. za vsakega se bojo plačevali iz zaklada njenega.

Na Reki. — Zoper rovarsko početje sicer majhne pa priderzne tukajšne talijanske stranke, ki je začela na vès glas trobiti in narod z mnogimi zvijačami trapiti, naj se otrese „sirovih“ Horvatov pa se pridruži sopet Magjarom, se je 15 t. m. v „Pozoru“ povzdignil glas iz Reke, ki onim spletkarom ostre levite bere ter med drugim pravi: „Kar oni hočejo, je: da jim pomagajo Magjari, da se še dalje po horvaškem primorji talijanščina širi, kjer po pravici nobenega mesta nima, — da ostane horvaški jezik, jezik vsega primorskega ljudstva, še dalje sužnik, metán pod noge vsakemu potepinu, ki se sem priklati, — da bode podložen horvaški narod še dalje mali herpici gobovih izdajnikov in nekterih tujcov, ki bi radi gospodarili na slavenski zemlji, kjer smo mi gospodarji. Ti representanti talijanske propagande naslanjali so se do sedaj pri vsaki priliki na Nemce, da so jim na pomoč bili, sedaj pa se naslanjajo na Magjare. Magjaru je vse eno, ali je Reka talijanska ali kar si bodi, ker ni njegova. Nam pa ni vse eno, in nam ne smé biti, ako smo pošteni. Reko so zidali Horvati; horvaški novac (dnar) in horvaški muzeg ji je potegnil lepo cesto do Karlovca, da imamo mi svojo luko na morji in Reka prilično tergovino; horvaški bogotaši so zidali največi in najlepši del „novega grada“; v nji živí dan danas naš narod; Božja beseda pripoveda se v stolni cerkvi še današnji dan v našem jeziku itd. Res je, da nam je naše ljudstvo po Reki zlo zlo zaostalo; malokdo zna dobro čitati ali pisati; v cerkvi ne vidiš skor nikogar s knjigo v roci. Al temu se ni čuditi; kriva tega je tista gospôda, ki je ljudstvu namesto kruha dajala kamen, namesto domačih horvaških šol le same tuje, talijanske. Še eno orožje — pravi možki Peripatetikar nazadnje — imajo spletkarji: stare privilegije. Al vejo naj, da čas za privilegije je prešel; nastopil pa je čas, da dobijo narodi od Boga jim podarjene pravíce. Komur pa so v serce prirašene stare listine, naj jih čita (bere), naj jih vzame domú seboj, naj se ž njim nasladjuje — ter molčí!“ V drugem listu piše ravno ta gosp. dopisnik iz Reke, da se je neka deputacija podala na Ogersko k Vay-u in Deak-u, da bi se ta dva slavna gospoda potegnila za to, da Reka ostane pod ogersko krono s celo svojo automijo kot „historisch-politische Individualität“. „Kdo prašam jez — piše dopisnik — je poslal ono deputacijo? Mestjani? To ne, sicer bi se bilo o tem kaj vedilo. Ali magistrat? Od kod ima on to pravico? Vidi se, da so se nekteri ljudje sami poslali! Lahko bi bili brez tega truda ostali. Magjari dobro vedó, da Horvati Reke ne morejo pustiti; tudi jim za eno mestice ne bo veliko mar in to toliko manj, ker jim je tergovina in vse drugo v Reko ravno tako odperto kakor Horvatom“.

Ogersko. Iz Pešta. Čedalje bolj se kaže, da se naše stranki ne bote z lepo pomirile. Magjari „stare korenine“ hočejo, da bi na Ogerskem kakor nekdaj le gospôda kraljevala; druga „rodoljubna“ stranka pa terja prenaredbo Ogerskega na podlagi postav od leta 1848. Ogerski dvorni kancelar baron Vay ima tedaj sila težak stan, ker plemenitaši nek ne za las nočejo pustiti svojih starih privilegij iz rok, za vse ostalo ljudstvo pa jim ni nič mar. Da se zavoljo teh homatij zbor v Ostrogonu (Gran) še odlaga, je lahko zapopasti. — Kakor leta 1848 in 1849 se ponavljajo po mnogih ogerskih mestih tako imenovane mjavkalice ali mačje godbe ptujim uradnikom.

Laško. Kralj neapolitanski Franc II. je še zmiraj v Gaeti; mati kraljica pa je s princesnjami se preselila v Rim, kamor so se že tudi vsi v Gaeti bivši poslanci ptujih vlad podali. Gaeta je nek za 10 mescov s streljivom in živežem oskerbljena. V Neapolji in tudi v nekterih drugih krajih se snujejo prekucije zoper Sardince, ki jih pa oni z vojaško silo zatirujejo. Za gotovo se pripoveduje, da sv. oče papež nočejo zapustiti Rima. Napoleon, kakor se sèm ter tjè kaže, podpira papeža in kralja Franca zoper Sardince; al ta pomoč ni nič druzega kakor da Italijanom kaže, da brez njega nič ne opravijo in da bo za tega voljo nazadnje — njegova rajtenga veča. Garibaldi je pisal odborom, ki so mu bili dosihmal na pomoč: „Ostanite skupaj, ker še ni vse delo pri kraji; kar ste storili za Sicilijo in Neapolj, morate storiti tudi za Rim in Benedke“. Ravno je prinesel telegraf novico, da je kralj neapolitanski 21. t. m. začel kri iz sebe metati in da so hiteli po zdravnike. Ako je to res, bo Gaeta dosti pred padla Sardincom v roke.

Iz Milana 19. nov. Žalostno novico je prinesel telegraf iz seminišča v Bedonii, da ponoči 15. t. m. se je 16 študentov s prefektom vred zadušilo. Kako, se še prav ne vé, berž ko ne, so žerjavico imeli v spavnici in ogljeni puh jih je zadušil.

Francozko. Iz Pariza 24. nov. Na mesto deržavnega ministra Fould-a, ki je odstopil, je izvoljen spet grof Valevski. To je gotovo znamenje kakošnega novega političnega početja.

Pogovori vredništva. Gosp. R. B: Kar je o magdal. učilnici izostalo, se je po naključbi zgodilo, ko je konec sostavka natisnjen bil. —

Kursi na Dunaji 27. novembra.

5% metaliki 66 fl. 50 kr.	Ažijo srebra 40 fl. — kr.
Narodno posojilo 78 fl. 50 kr.	Cekini 6 fl. 67 kr.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**